

OBSAH

PŘEDMLUVA

• PREVENCE, JEJÍ ÚKOLY A CÍL

Stručný historický přehled vzniku prevence	7
Kolektivní a individuální metody ochrany zdraví	8
Defektologická prevence	9
Prevence defektu	9
Prevence defektivy	9
Příčiny defektivy	10
Logopedická prevence	11
Obecné předpoklady prevence	12
• Výchova	12
Duševní hygiena	12

DOROZUMÍVACÍ PROCES, JEHO PROSTŘEDKY A VÝZNAM V NAŠÍ SPOLEČNOSTI

Význam řeči pro dorozumívání	14
Jiné způsoby dorozumívání	14
Význam řeči v hromadných sdělovacích prostředcích	16
Nutnost zvýšené péče o kulturu řeči	18

BIOLOGICKÉ FAKTORY ŘEČI

Biologické faktory	20
Reflexy: podmíněné a nepodmíněné	20
Reflexní oblouk:	21
podnět, impuls	21
přijímač či receptor	21
ústřední nervový systém	21
výkonný orgán, efektor	21
Reflexní okruh	23
Sluchový receptor:	23
anatomické a fyziologické vlastnosti zevního, středního a vnitřního ucha	23
Centrální oddíl reflexního okruhu	26
Nižší nervová činnost	26
Vyšší nervová činnost	26
První a druhá signální soustava	26
Centrální řečové funkce řečové oblasti	27
Význam vedoucí mozkové polokoule	27
Výkonný orgán řeči – efektor	29
Dýchací soustava	29
Hlasotvorné, fonační ústrojí	29
Hláskotvorné, artikulační ústrojí	31

Spojení ústředního nervového systému s efektozem	34
Další smysly mající vztah k řeči	35
Smysl pohybový, motorický	35
Pohybocit, polohocit, smysl polohorovnovážný	35
Význam pohybové výchovy pro řeč a vývoj dítěte	35
Zrak	36

SPOLEČENSKÉ FAKTORY ŘEČI

Prostředí	36
Rodina:	37
úplná rodina, hmotné a zdravotní poměry, citové vztahy mezi jednotlivými členy. Odras disharmonie v rodině na dětech, neúplná rodina, vliv rodinného prostředí na řeč dětí	38
Změny povahy a chování dětí v důsledku nepříznivého vlivu prostředí:	39
Děti těkavé, neklidné	39
Děti málo pohyblivé	39
Děti nápadně bázlivé	39
Citové potřeby dítěte	40
Kolektivní výchova v dětských zařízeních:	41
trvalé umístění dětí, kojenecké ústavy, dětské domovy, celotýdenní mateřské školy, internátní školy; kombinovaná výchova, jesle, denní mateřské a jiné školy	41
Vývojová stadia řeči	43
První hlasové projevy	43
křik kojenců, diferenciacce křiku, křik jako projev libosti a nelibosti	43
Broukání	44
pudové, napodobovací	44
Rozumění řeči a její napodobení	45
Melodie a rytmus řeči	46
Mluvní podněty k napodobení	46
Správný mluvní vzor	46
Důsledky nesprávného mluvního vzoru	46
Vlastní vývoj řeči	47
Okolnosti rozhodné pro vývoj výslovnosti u dítěte	47
Růst dětské slovní zásoby	49

PORUCHY ŘEČI A JEJICH PREVENCE

Některé obecné poznatky	51
Organické poruchy	52
Funkční poruchy	52

Vliv typů vyšší nervové činnosti na rozvoj osobnosti dítěte a na vývoj řeči	52
První centrální typ (sangvinický)	52
Druhý centrální typ (flegmatický)	53
První krajní typ (cholerický a jeho varianty)	53
Druhý krajní typ (melancholický)	53
Laterální a její význam pro vývoj řeči	53
Úchylky tvarové, morfologické	53
Úchylky činností, funkční	54
Nadřazenost, dominance jedné z mozkových polokoulí	54
Pravostranná převaha funkcí, levorukost	54
Levostranná převaha funkcí, pravorukost	54
Překřížená laterální	54
Nevyhraněná řídící funkce mozku	54
Nevhodnost přecvičování silných leváků	55

HLAVNÍ VÝCHOVNÉ ZÁSADY VÝVOJE A ROZVÍJENÍ ŘEČI

Výchova řeči jako součást komplexní výchovy dítěte	55
Základní společenské podmínky	56
Uspokojování biologických potřeb	56
Vývoj kladných citových vztahů	56
Správný vzor hlasu a řeči	57
Procvičování pohybu	57
Zrakové vnímání pohybu mluvidel a mimiky	57
Rozvíjení sluchu	57
Slovní spojení s poznáváním a pohybem	58
Běžné obtíže při vývoji řeči	58
Rozvíjení řeči v předškolním věku	59
Zvětšování slovní zásoby	60
Zdokonalování gramatické stavby	60
Význam zpěvu, říkanek a hádanek	61
Samostatné vyprávění, reprodukce a dramatizace	62
Jazyková cvičení	63
Pohybové hry se slovním doprovodem	63
Spolupráce rodičů s pracovníky jeslí a mateřských škol	63

TYPY VÝVOJOVÝCH PORUCH ŘEČI, PŘÍČINY A MOŽNOSTI PREVENCE

Fyziologická nemluvnost	64
Prodloužená fyziologická nemluvnost	64

TYPY VÝVOJOVÝCH PORUCH

Vývoj řeči:	64
Vývoj opožděný	65
Vývoj omezený	66
Vývoj přerušovaný	66
Vývoj předčasný	67
Vývoj nesprávný	67
Dětská nemluvnost, alálie	68

PORUCHY HLASU

Dětská chraptivost	70
Nesprávný vzor hlasu v rodině a ve škole	70
Hygiena hlasu jako prevence hlasových poruch	71
Mutace, změny hlasu v dospívání	72
Prevence poruch mutace	72

PORUCHY ZVUKU ŘEČI – HUHŇAVOST

Zavřená huhňavost:	73
přechodná	73
funkční	73
organická	74
třetí mandle a její následky	74
Otevřená huhňavost	75
Smíšená huhňavost	75
Možnosti prevence	76

PORUCHY VÝSLOVNOSTI – DYSLÁLIE

Nedokonalá výslovnost malých dětí	77
Záměna hlásek	77
Nesprávná výslovnost hlásek	77
Vynechávání hlásek	77
Patlavost slabičná a slovní	77
Nesrozumitelná řeč	77
Organické a společenské příčiny patlavosti	78
Prevence poruch výslovnosti	79

PORUCHY ŘEČI NA PODKLADĚ CHOROB

NĚKTERÝCH SMYSLŮ

Sluchový analyzátor, jeho poruchy a možnosti prevence	80
Poruchy a choroby zevního ucha, změny na řeči, prevence	80
Poruchy a choroby středního ucha, odraz na řeči, prevence	81

Poruchy a choroby vnímacího ústrojí, odraz na řeči, prevence	82
Význam smyslů pro řeč	82
Smysl pohybový, pohybovit a polohocit	85
Pohybová výchova jako součást prevence vývoje řeči	85
Zrak a jeho význam pro vývoj řeči, pro čtení a psaní	85

VZTAH MEZI PORUCHAMI INTELEKTU A ŘEČÍ

Definice poruch intelektu	86
Rozdělení poruch	86
Příčiny mentálních poruch	86
Řeč mentálně retardovaných dětí	86
Prevence mentálního poškození	88
Výchova a výuka ve zvláštních školách	89
Výchova v zařízeních ministerstva práce a sociálních věcí	89
Výchova řeči mentálně postižených dětí	89
Navození citového vztahu	90
Rozvoj pohybových dovedností	90
Průpravná cvičení k vyvození hlásek	91
Spojování jednotlivých hlásek ve slabiky a slova	92
Přiměřené podněty k porozumění a vyslovení slov	92
Sociální rozumová zaostalost	93
Prevence společenské a mluvní zanedbanosti	94
Vývoj řeči a její rozvoj u zanedbaných dětí	95

PORUCHY ŘEČI NA PODKLADĚ ORGANICKÉHO POŠKOZENÍ MOZKU

Afázie pohybová, motorická	96
Afázie smyslová, senzorická	96
Afázie úplná	96
Ochranná opatření	96
Dysartrie:	96
příčiny a příznaky na řeči	97
zdravotnická prevence	97
ošetření poruchy hybnosti a řeči	97

PORUCHY ŘEČI PŘI DUŠEVNÍCH CHOROBÁCH

Neurózy	98
Experimentální neurózy	98
Neurózy a psychoneurózy	99
Náklonnost, dispozice	99
Vyvolávající příčiny:	99
Konfliktové situace	99
Zátěž	99

Stres	99
Náročné situace	100
Neurotické příznaky	100
MLUVNÍ NEURÓZY	
Sociální adaptace	101
Koktavost, dysfemie, balbuties	101
Vznik koktavosti	101
Příznaky koktavosti	102
Vnitřní koktavost	104
Prevence koktavosti	105
v předškolním období	105
u školních začátečníků	105
Ošetření koktavosti	106
Shrnutí preventivních opatření	107
Nevhodný názor veřejnosti na koktavost	107
Breptavost	110
Příčiny	110
Příznaky	110
Ošetření	110
Prevence breptavosti	110
Mutismus, elektivní mutismus	110
Příčiny, možnosti prevence	111
NĚKTERÉ POZNATKY O PORUCHÁCH ČTENÍ A PSANÍ	
Vztah mezi řečí a písmem	113
Poruchy čtení a psaní	113
Vývojové poruchy čtení a psaní	113
Prevence poruch čtení a psaní	114
Některé zkušenosti ze speciálních tříd	114
ORGANIZACE LOGOPEDICKÉ PÉČE	
● Péče preventivní, léčebná, výchovná	115
Zákonné podklady logopedické péče v ČSSR	116
Směrnice ministerstva zdravotnictví	116
Poradny pro nápravu vad řeči	117
Krajské logopedické poradny	117
Pracovníci logopedických poraden	118
Výchova a vzdělávání dětí s vadami řeči	118
Školy pro vadně mluvící	118
Škola pro nemluvící	119
Výchova a vzdělávání dětí s vadami sluchu	119
Školy pro nedoslýchavé	120
Školy pro děti se zbytky sluchu	120

Školy pro neslyšící	120
Školy pro děti s kombinovanými vadami	121
Výchova a vzdělávání dětí s poruchou čtení a psaní	122
Zřizování specializovaných tříd	122
Zařazování žáků	122
Vyučování a hodnocení prospěchu	122
Školy II. cyklu pro mládež s vadami sluchu	123
SVVŠ pro mládež s vadami sluchu	123
Učňovské školy	124
Přijímání žáků	124
PŘEHLED ŠKOL PRO DĚTI A MLÁDEŽ S VADAMI ŘEČI PODLE KRAJŮ A STAVU V ROCE 1973—1974	124
SÍŤ ŠKOL PRO DĚTI A MLÁDEŽ S VADAMI SLU- CHU V ČSR PODLE KRAJŮ A STAVU VE ŠK. ROCE 1973 — 1974	125
LOGOPEDICKÁ OSVĚTA	
Organizace logopedické osvěty	128
Všeobecné zásady logopedické osvěty	129
Metody a prostředky logopedické osvěty	130
Volba metod osvětové činnosti	130
Některé nejdůležitější metody a jejich využití v lo- gopedické osvětě	131
Přednáška	131
Cyklus přednášek	131
Besedy	131
Semináře	131
Instruktáže	131
Individuální rozhovory	131
Rozhlas	132
Gramofonové nahrávky	132
Literatura	132
Leták, plakát, heslo, nástěnka	133
Film, diafilm	133
Divadelní hra	134
NEJDŮLEŽITĚJŠÍ HLEDISKA OVLIVŇUJÍCÍ LOGO- PEDICKOU OSVĚTU	134
VYSVĚTLIVKY POUŽITÝCH CIZÍCH SLOV A OD- BORNÝCH VÝRAZŮ	140
SEZNAM LITERATURY DOPORUČENÉ RODIČŮM	143
	153

SEZNAM LITERATURY DOPORUČENÉ UČITELŮM,
VYCHOVATELŮM A OSTATNÍM VÝCHOVNÝM
PRACOVNÍKŮM

144

DALŠÍ POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA
VHODNÁ K HLUBŠÍMU POZNÁNÍ PROBLEMATIKY

145